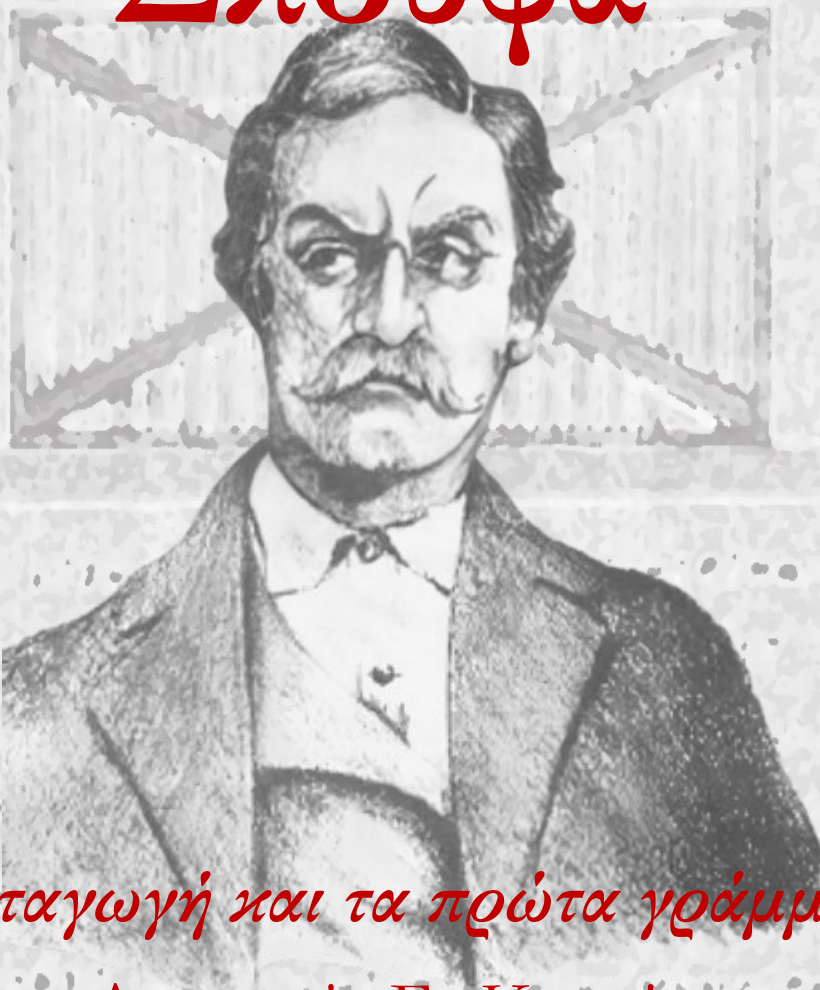

Μια παλιά μαρτυρία για τον Νικόλαο Σκουφά

Η καταγωγή και τα πρώτα γράμματα

Αναστασία Γ. Καρρά

Βίος, καταγωγή και ιστορική μνήμη

«Με τιμή στη μνήμη του Νικολάου Σκουφά»

Αναστασία Καρρά

Άρτα, Νοέμβριος 2025

Εισαγωγή

Ο Νικόλαος Σκουφάς, συνιδρυτής της Φιλικής Εταιρείας και εμβληματική μορφή της προεπαναστατικής δράσης, αποτελεί μια προσωπικότητα που, παρά τη μεγάλη ιστορική της σημασία, παραμένει λιγότερο γνωστή στις λεπτομέρειες της νεανικής του ζωής. Τα παιδικά και μαθητικά του χρόνια στο Κομπότι και στην Άρτα, καθώς και η πρώιμη επαγγελματική και πνευματική του πορεία, αποτελούν πολύτιμο κλειδί για την κατανόηση της μετέπειτα προσφοράς του.

Η παρούσα εργασία εξετάζει μία από τις πλέον ενδιαφέρουσες παλαιές πηγές για τα πρώτα χρόνια του Σκουφά: άρθρο του δικηγόρου Ι. Γ. Τατσιόπουλου, δημοσιευμένο το 1935 στο Ηπειρωτικόν Βήμα, το οποίο καταγράφει στοιχεία από την τοπική μνήμη της Άρτας και του Κομποτίου, καθώς ο Ι. Γ. Τατσιόπουλος ήταν Κομποταίος, γεγονός που του έδωσε άμεση πρόσβαση σε τοπικές αναμνήσεις και πληροφορίες. Η μαρτυρία αυτή εντάσσεται σε μια εποχή όπου η προφορική παράδοση ήταν ακόμη ζωντανή και αποτελεί σημαντικό τεκμήριο για την ιστορική εικόνα που είχε διαμορφωθεί για τον Σκουφά στον τόπο του.

Παράλληλα, η εργασία διασταυρώνει τις πληροφορίες του Τατσιόπουλου με νεότερη βιβλιογραφία, καθώς και με την παλαιότερη αναφορά του Αναστασίου Γούδα στους Βίους Παράλληλους (1872), προσφέροντας ένα σύντομο ιστοριογραφικό σχόλιο και επιτρέποντας την παρακολούθηση της διαχρονικής πρόσληψης της μορφής του Σκουφά.

Στόχος δεν είναι η πλήρης βιογραφική αποτύπωση, αλλά η ανάδειξη της συνέχειας ανάμεσα στην τοπική μνήμη, την προφορική παράδοση και την ιστορική έρευνα, μέσα από την εξέταση και σύγκριση γραπτών πηγών διαφορετικών εποχών.

Πηγές και Μεθοδολογία

Η εργασία βασίζεται σε προσεκτική ανάγνωση και σχολιασμό του άρθρου του Ι. Γ. Τατσιόπουλου (1935), σε αντιπαράβολή με νεότερες μελέτες και εγκυκλοπαιδικές αναφορές για τον Νικόλαο Σκουφά. Παράλληλα αξιοποιείται η παλαιότερη μαρτυρία του Αναστασίου Γούδα (1872), η οποία προσφέρει ιστοριογραφική προοπτική.

Το πλήρες κείμενο του Ι. Γ. Τατσιόπουλου παρατίθεται στο Παράρτημα Α, ενώ στο Παράρτημα Β περιλαμβάνεται επιλεγμένο απόσπασμα από το έργο του Αναστ. Γούδα, προκειμένου να διευκολυνθεί η σύγκριση των δύο πηγών.

Η μεθοδολογία της εργασίας περιλαμβάνει παράθεση πηγών, διασταύρωση στοιχείων και σύντομο ιστοριογραφικό σχολιασμό, με στόχο την αποτύπωση της διαχρονικής εξέλιξης της παράδοσης γύρω από τα πρώτα χρόνια του Σκουφά.

Δομή της εργασίας

Η εργασία οργανώνεται ως εξής:

Εισαγωγή — θεματική τοποθέτηση και μεθοδολογία

Παρουσίαση της μαρτυρίας Τατσιόπουλου (1935)

Διασταύρωση με νεότερες πηγές

Ιστοριογραφικό σχόλιο – η μαρτυρία του Γούδα (1872)

Παράρτημα — πλήρες κείμενο των πηγών

Αποψη του χωριού Κομπότι, γενέτειρας του Ν. Σκουφά το 1938. Φωτογραφία του Σπύρου Μελετζή, Συλλογή Γεωργίου Καρρά

Μια παλαιά μαρτυρία για τον Νικόλαο Σκουφά : η καταγωγή και τα πρώτα γράμματα

Παρουσίαση και σχολιασμός μιας καταγραφής του 1935

1. ΠΑΙΔΙ ΤΟΥ ΚΟΜΠΟΤΙΟΥ

Ο Νικόλαος Σκουφάς υπήρξε γνήσιο «παιδί του Κομποτίου» Άρτης. Γεννήθηκε το 1779, μέσα στα χρόνια της τουρκοκρατίας, σε μια κατεξοχήν αγροτική, σκληρή αλλά ζωντανή και περήφανη κοινωνία, όπου οι ιδέες κυκλοφορούσαν στα καφενεία, στις εκκλησίες και στις συναναστροφές με κλέφτες και αρματολούς. Ο Ιω. Τατσιόπουλος σημειώνει χαρακτηριστικά ότι «το Κομπότιον τότε ηρίθμει περί τους 3000 κατοίκους».

Στην πρώτη του μαρτυρία (1935) αναφέρει: «Εις το Κομπότι της Άρτης εγεννήθη εν έτει 1779 ο Νικόλαος Σκουφάς, ο άνθρωπος όστις διά της Φιλικής Εταιρείας ανέφλεξε τα ελληνικά στήθη...», και διευκρινίζει τα της καταγωγής και του επωνύμου: ο πατέρας του Σκουφά λεγόταν Δήμος Ράφτης, ενώ ο ίδιος αρχικά έφερε το οικογενειακό επώνυμο «Δημορράφτης». Καθώς όμως ασχολήθηκε με την κατασκευή σκούφων, έλαβε το προσωνύμιο «Σκουφάς», προς διάκριση από άλλους εμπόρους.

«Το Κομπότι κατά την δεκαετία του '50 από το κοντοράχι». Πηγή φωτογραφίας :
<https://kompoti-artas.blogspot.com/>

Ο Τατσιόπουλος αναφέρει χαρακτηριστικά ότι ο Σκουφάς «δεν διетήρησε επί πολύ» το αρχικό του όνομα: «ασχολούμενος εις κατασκευήν σκούφων... έλαβε το όνομα Σκουφάς». Προσθέτει μάλιστα ότι το επώνυμο Ράφτης διατήρησε ο αδελφός του πατέρα του, ο οποίος εγκαταστάθηκε στην Άρτα, και ότι απόγονοί του «....φέρουν ακόμη και σήμερα το όνομα αυτό.»

Την ίδια πληροφορία επιβεβαιώνουν και νεότερες πηγές: ο Λ. Τατσιόπουλος υπογραμμίζει πως οι Ραφταίοι ήταν από τις σημαίνουσες οικογένειες του χωριού και ότι ο Νικόλαος μετονομάστηκε σε Σκουφά διότι κατασκεύαζε σκούφους· ο Περάνθης (1956) αποδίδει ρητά το επώνυμο στην ίδια δραστηριότητα, ενώ η Ακαδημία Αθηνών (1964) επιβεβαιώνει τόσο την Κομποταία καταγωγή όσο και τη χρονολογία γέννησης (1779).

“Η οικία του Νικολάου Σκουφά εις το Κομπότιον Άρτης” (Φωτο από ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΛΕΥΚΩΜΑ ΝΟΜΟΥ ΑΡΤΗΣ, Άρτα, 1971)

Ως τρυφερή τοπική ψηφίδα, ο Τατσιόπουλος σημειώνει ακόμη ότι «εκ πλαγίου απόγονοι του Σκουφά είναι οι ενταύθα κατοικούντες αδελφοί Ζάρα», καταδεικνύοντας ότι το νήμα της μνήμης του παρέμενε ζωντανό στον τόπο. Οι αδελφοί Ζάρα διατηρούσαν μεγάλο εμπορικό κατάστημα στην Άρτα και υπήρξαν ταυτόχρονα ευεργέτες της πόλης.

2. ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ – ΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΣΤΙΣ ΣΕΛΛΑΔΕΣ

Ο Νικόλαος Σκουφάς έμαθε τα πρώτα του γράμματα όπως τα περισσότερα παιδιά της εποχής του: όχι σε οργανωμένο σχολείο, αλλά στο μετόχι της Μονής Θεοτοκιού του Πέτα στις Σελλάδες, λίγα μόλις λεπτά από το πατρικό του στο Κομπότι. Σε μια περίοδο όπου τα σχολεία δεν υπήρχαν σε κάθε χωριό και η παιδεία περνούσε κυρίως μέσα από τα μοναστήρια, ο μικρός Νικόλαος μαθητεύει σε ένα ταπεινό μοναστηριακό περιβάλλον, έχοντας ως μοναδικά «εργαλεία» μάθησης το ψαλτήρι και τα λίγα διαθέσιμα βιβλία.

Ο Ιωάννης Τατσιόπουλος, στη μαρτυρία του (1935), γράφει χαρακτηριστικά: «ο Σκουφάς ήκουσε τα πρώτα γράμματα εις το εν Σελλάδες μετόχιον... καθώς κατά την εποχήν εκείνην δεν υπήρχε σχολείον και τα τέκνα των χωρικών εμάνθανον γράμματα εις τας Μονάς». Έτσι μας δίνει μια ζωντανή εικόνα: το παιδί να κατηφορίζει καθημερινά το μονοπάτι του χωριού για να φτάσει στη μικρή εκκλησία, όπου θα μνηθεί στα πρώτα γράμματα.

Μεταγενέστερη φωτογραφία από το σπίτι του Ν. Σκουφά στο Κομπότι. (Πηγή: ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΤΗΣ ΑΡΤΑΣ, Λ. Κασελούρης, Αθήνα, 1980)

Νεότερες πηγές επιβεβαιώνουν πλήρως τη μαρτυρία αυτή. Ο Λάμπρος Τατσιόπουλος αναφέρει ότι το συγκεκριμένο μετόχι λειτουργούσε τότε ως σχολείο για τα παιδιά της περιοχής, ενώ ο Περάνθης σημειώνει πως ο Σκουφάς διδάχθηκε από πνευματικό της Μονής Θεοτοκίου.

Χωρίς αίθουσες, βιβλιοθήκες ή συστηματική διδασκαλία, αλλά με επίμονη προσπάθεια και εσωτερική φλόγα, ο μελλοντικός συνιδρυτής της Φιλικής Εταιρείας έκανε τα πρώτα του βήματα στον κόσμο της γνώσης — σε έναν λιτό χώρο που, ωστόσο, καλλιέργησε ένα πνεύμα ικανό να εμπνεύσει τον αγώνα της ελευθερίας.

3. ΣΤΗΝ ΑΡΤΑ – ΟΙ ΔΥΣΚΟΛΕΣ ΜΕΡΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΒΗΜΑΤΑ

Η ζωή στο Κομπότι ήταν ζωντανή αλλά δύσκολη. Κάτω από τον βαρύ ίσκιο του Αλή Πασά και του γιου του Μουχτάρ —ο οποίος ήταν και τσιφλικάς του χωριού— οι αυθαιρεσίες της τοπικής εξουσίας ανάγκασαν πολλές οικογένειες να εγκαταλείψουν τον τόπο τους. Ανάμεσά τους και η οικογένεια του Νικολάου Σκουφά, που γύρω στο 1775 εγκαταστάθηκε στην Άρτα για λόγους ασφάλειας. Όπως σημειώνει ο Ιω. Τατσιόπουλος, «πολλοί... έφυγαν εκ του χωριού και εγκατεστάθησαν εις Άρταν. Μεταξύ αυτών ήτο και ο πατήρ του Σκουφά».

Στην Άρτα ο πατέρας του άνοιξε μικρό εμπορικό κατάστημα για να στηρίξει την οικογένεια. Ο νεαρός Νικόλαος «εβοήθει τον πατέρα του» και, στις ελεύθερες ώρες του, ασχολούνταν με την κατασκευή σκούφων· από αυτή την ταπεινή εργασία προήλθε και το επώνυμό του, αφού —όπως διασώζει η παράδοση— «εξ ου έλαβε και το όνομα Σκουφάς». Οι μεταγενέστεροι μελετητές επιβεβαιώνουν την παράδοση αυτή: ο Λάμπρος Τατσιόπουλος μιλά για το μικρό εμπορικό κατάστημα και τη διπλή ασχολία του, οι Περάνθης και Παπαφωτίου (1956) αναφέρουν ρητά την προέλευση του επωνύμου από το επάγγελμά του και τον παρουσιάζουν να ανδρώνεται ως μικρέμπορος και «σκουφάς».

Παράλληλα, ο πατέρας του δεν έπαψε να μεριμνά για την εκπαίδευσή του. Σύμφωνα με τον Τατσιόπουλο, «παρέδωκε εις τον μοναχόν Θεοχάρην Ντούαν, μετά ταύτα δε εις τινα Μεσολογγίτην... καλούμενον Βεντραμή» τον νεαρό Νικόλαο, ο οποίος συνέχισε να διδάσκεται και να εργάζεται παράλληλα. Μετά τον θάνατο του πατέρα του, ο Σκουφάς συνέχισε μόνος «την εξάσκησιν του επαγγέλματός του».

Η οικία της οικογένειας στην Άρτα βρισκόταν στη συνοικία του Αγίου Νικολάου, συνορεύοντας με κτήματα των Νεοχωρίτου, Παπαδάτου και Ζαφείρη· αργότερα περιήλθε —με εξαγορά— στον αδελφό Ζάρα, «παρά

του αδελφού του Σκουφά, όστις... ωνομάζετο Κουμπάρος». Το κατάστημα της οικογένειας, κοντά στην κεντρική αγορά και όμορο μέχρι το 1935 με κτήματα και τον ναό του Παντοκράτορος, ανακαινίστηκε από τα θεμέλια και πέρασε οριστικά στην ιδιοκτησία του ναού. Αυτές οι τοπικές μαρτυρίες ριζώνουν τον Σκουφά στις γειτονιές και στα εμπορικά μονοπάτια της Άρτας.

Η Καραντίνα του Λιμανιού της Οδησσού *Vue de la Quarantaine – Port d’Odessa / Видъ портового карантина Одессы* Έγχρωμη λιθογραφία (μετά τον Carlo Bossoli), περ. 1840–1850.

Απεικονίζεται η περιοχή της Καραντίνας, με τις αποθήκες, τις αποβάθρες και τα τελωνειακά κτίρια, κέντρο του εμπορίου σιτηρών όπου οι Έλληνες της Οδησσού ανέπτυξαν σημαντική δραστηριότητα κατά τον 19ο αιώνα.

Η Άρτα —κόμβος εμπορίου και ιδεών— υπήρξε το πρώτο μεγάλο «σχολείο» του. Εκεί γνώρισε εμπορικές πρακτικές, συναναστράφηκε ανθρώπους από διάφορα μέρη της Ελλάδας, άκουσε νέες ιδέες και γνώρισε από κοντά τη δύναμη της διακριτικής συναλλαγής και της ψιθυριστής συζήτησης· δεξιότητες που αργότερα θα αποδεικνύονταν θεμελιώδεις για τον οργανωτή της πιο μυστικής και αποφασιστικής εταιρείας του Γένους. Έτσι, μέσα από ανάγκη, μόχθο και ταπεινή εργασία, ωρίμασε ένας νέος χωρίς προνόμια, αλλά με επίμονη θέληση — ένας νέος που άρχισε τότε να διαμορφώνει τον εσωτερικό κόσμο που θα τον οδηγούσε να ανάψει τη φλόγα της Φιλικής Εταιρείας.

4. Η ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΧΩΡΗΣΗΣ – ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΤΑ ΣΤΗΝ ΟΔΗΣΣΟ

Καθώς ο Νικόλαος Σκουφάς ενηλικιώνόταν στην Άρτα, μέσα στο ασφυκτικό καθεστώς του Αλή Πασά, η πατριωτική του ανησυχία μεγάλωνε. Οι ύποπτες ματιές των Τούρκων, οι καθημερινοί έλεγχοι και η καχυποψία απέναντι σε κάθε νέο με νου και χαρακτήρα έκαναν τη ζωή όχι μόνο δύσκολη αλλά και επικίνδυνη. Σύμφωνα με τον Ιω. Τατσιόπουλο, καταλυτικό γεγονός υπήρξε ένα επεισόδιο κατά το οποίο ο Σκουφάς «ερραπίσθη υπό τινος αστυνομικού» επειδή θεωρήθηκε ύποπτος ότι προστάτευε καταζητούμενο χριστιανό. Η ταπείνωση αυτή ανέδειξε πως η παραμονή του στον τόπο του δεν ήταν απλώς δυσχερής, αλλά ασυμβίβαστη με την αξιοπρέπειά του.

Το σπίτι όπου έμεινε ο Σκουφάς στην Οδησό κι όπου σ' αυτό ιδρύθηκε το φθινόπωρο του 1814 η Φιλική Εταιρεία. Κηρύχτηκε διατηρητέο ιστορικό μνημείο και στον τοίχο το εντοιχίστηκε σχετική μαρμάρινη πλάκα. Το διώροφο αυτό κτίριο, στην οδό Krasnyi Pereulok 18, σήμερα λειτουργεί ως Μουσείο της Φιλικής Εταιρείας και αποτελεί σημαντικό μνημείο της ελληνικής παρουσίας στην Οδησό. Φωτογραφία από εφημερίδα της εποχής.

Το σπίτι της Φιλικής Εταιρείας στην Οδησσό Krasnyi Pereulok 18 (Κόκκινος Δρόμος), Οδησσός. Φωτογραφία από το αρχείο old.odessa.ua, περ. δεκαετία 1980.

Το σπίτι της Φιλικής Εταιρείας στην Οδησσό (έγχρωμη όψη προ αναστήλωσης) Krasnyi Pereulok 18, Οδησσός. Φωτογραφία τέλους 20ού αιώνα, πριν από τις σύγχρονες εργασίες συντήρησης.

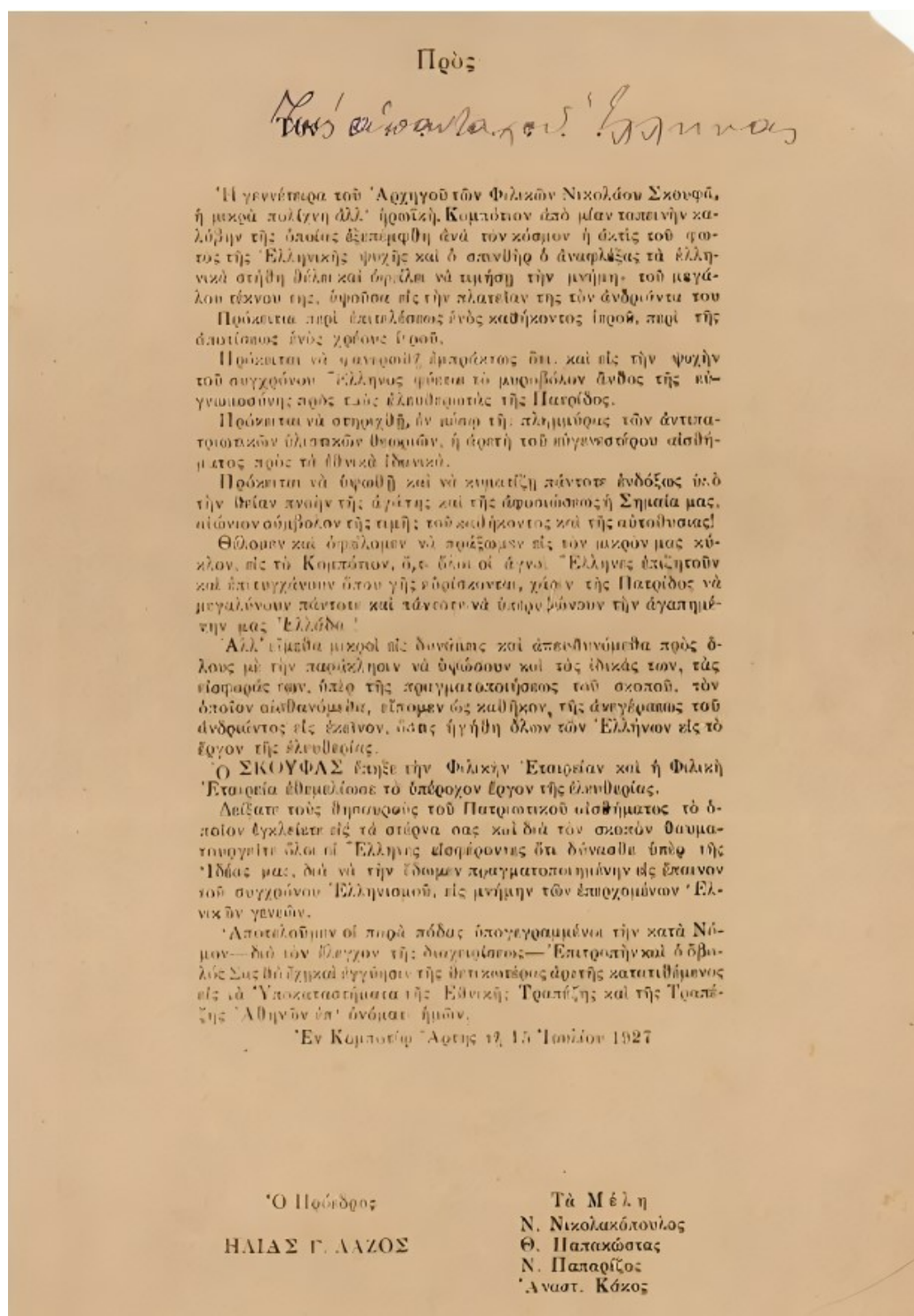

Το σπίτι της Φιλικής Εταιρείας στην Οδησσό (σύγχρονη όψη, 2015-2016 περίπου) Krasnyi Pereulok 18, Οδησσός. Αρχείο Wikimedia Commons © Yuriy Kvach, CC BY-SA 3.0. Η σύγχρονη φωτογραφία αποτυπώνει την αναστηλωμένη όψη του ιστορικού κτιρίου όπου ιδρύθηκε η Φιλική Εταιρεία, επιβεβαιώνοντας την διαχρονική του σημασία στην ελληνική διασπορά.

Παράλληλα, οι συχνές παρουσίες κλεφτών και αρματολών στην περιοχή —που, όπως γράφει ο Τατσιοόπουλος, «εξήπτουν το φρόνημα... και ενέπνεον το αδιάλλακτον μίσος κατά των τυράννων»— καλλιέργησαν μέσα του τη φλόγα της ελευθερίας. Έτσι, το 1808 αποφασίζει να φύγει από την Άρτα. Με ενδιάμεσο σταθμό την Κέρκυρα, όπως αναφέρει ο Λ. Τατσιοόπουλος, αναχωρεί για την Οδησσό. Οι νεότεροι μελετητές (Περάνθης, Παπαφωτίου, Ακαδημία Αθηνών) συμφωνούν ότι η μετάβασή του δεν υπήρξε απλή οικονομική μετανάστευση, αλλά συνειδητή εθνική επιλογή.

Στην Οδησσό «οι εργασίες του εμπορικού του καταστήματος πήγαιναν καλά και ο Σκουφάς από τα κέρδη αγόρασε μία οικία». Εκεί, στην ακμαία ελληνική παροικία, βρήκε πρόσφορο έδαφος για ιδεολογική και πρακτική ζύμωση: νέες επαφές, ρεύματα ιδεών, συναναστροφές με φωτισμένα πνεύματα. Στην περίοδο 1808–1813 συναντά τον Ξάνθο και τον Τσακάλωφ και, όπως μαρτυρεί ο Τατσιοόπουλος, «μηχανεύεται τον τρόπον» για την απελευθέρωση της πατρίδας, θεμελιώνοντας τη Φιλική Εταιρεία. Ο

άνθρωπος που έμαθε γράμματα σε μοναστήρι και έραβε σκούφους για να ζήσει, εξελίσσεται έτσι σε πυλώνα της μυστικής οργάνωσης που θα ανάψει τη φλόγα της Επανάστασης.

Προκήρυξη προς τους απανταχού Έλληνες με σκοπό τον έρανο για την ανέγερση αδριάντος του Νικολάου Σκουφά στη γενέτειρά του. Κομπότι Αρτης, 15 Ιουλίου 1927. (Προσωπική συλλογή)

«Το άγαλμα του Φιλικού Νικολάου Σκουφά στο Κομπότι», το πρώτο έργο του γλύπτη Βάσου Φαληρέα το 1928. Η φωτογραφία είναι του Σπύρου Μελετζή το 1938. (Πηγή : Συλλογή Γεωργίου Καρρά)

Ο Τατσιόπουλος προσθέτει και μια άγνωστη, ανθρώπινη λεπτομέρεια: τον ρόλο του αδελφού του Σκουφά μετά το ξέσπασμα του Αγώνα. Όπως γράφει,

Ο Σκουφάς είχε αδελφόν, όστις μετά την έκρηξιν της επαναστάσεως, φοβούμενος τους Τούρκους οίτινες επληροφορήθησαν το όνομα του αρχηγού της Φιλικής Εταιρείας, ήλλαξε όνομα και ωνομάσθη Κουμπάρος. Πληροφορηθείς δε μετά ταύτα ότι έγινε γνωστόν εις τους Τούρκους το αρχικόν του όνομα και η συγγένειά του... μετέβη διά νυκτός εις Λευκάδα και εκείθεν εις Βλαχίαν, ένθα νυμφευθείς παρέμενε.

Η ιστορία αυτή φωτίζει το βαρύ τίμημα της συμμετοχής στη Φιλική Εταιρεία: τον φόβο, τη μυστικότητα και την ανάγκη διαφυγής, ακόμη και για όσους δεν πήραν άμεσα μέρος στη δράση.

5. Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΗΣ ΦΙΛΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ — Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΣΚΟΥΦΑ

Η Ελληνική Εκκλησία (Αγία Τριάδα), Οδησός. Carte postale «Phototypie Scherer, Nabholz & Co., Moscou», σειρά "Grand Odessa", πρ. 1902

Στην Οδησό —το μεγάλο σταυροδρόμι του Ελληνισμού της διασποράς, όπου έμποροι, ναυτικοί και λόγιοι αντάλλασσαν ιδέες και προσδοκίες— ο Νικόλαος Σκουφάς ωρίμασε πολιτικά και εθνικά. Εκεί συνειδητοποίησε ότι η ελευθερία δεν θα

ερχόταν με αναμονή, αλλά με οργάνωση και πράξη. Όπως σημειώνει ο Ιω. Τατσιόπουλος, ο Σκουφάς «μηχανεύεται τον τρόπον» για την απελευθέρωση του Γένους. Το 1813, σε στενό κύκλο με τον Εμμανουήλ Ξάνθο και τον Αθανάσιο Τσακάλωφ, λαμβάνει την απόφαση για την ίδρυση της Φιλικής Εταιρείας, έχοντας την ακράδαντη πεποίθηση ότι «πρέπει να επαναστατήσωμεν όλοι οι Έλληνες» και πως η ανεξαρτησία δεν χαρίζεται, αλλά κατακτάται.

Οι νεότερες πηγές επιβεβαιώνουν τον πρωταγωνιστικό του ρόλο. Ο Λ. Τατσιόπουλος τον αποκαλεί «ψυχή της Φιλικής Εταιρείας»· οι Περάνθης και Παπαφωτίου τονίζουν την αταλάντευτη βεβαιότητά του ότι η

λευτεριά κερδίζεται με αγώνα· ενώ η Ακαδημία Αθηνών και ο Αν. Γούδας τον παρουσιάζουν ως τον πλέον δραστήριο και αποφασιστικό από τους τρεις ιδρυτές, τον άνθρωπο που πρώτος διατύπωσε την ανάγκη άμεσης εξέγερσης.

Από ταπεινός έμπορος και μαθητής μοναστηριού, ο Σκουφάς αναδείχθηκε στη δυνατότερη φωνή της πράξης: φύτεψε στην Οδησό τον σπόρο της οργάνωσης που λίγα χρόνια αργότερα θα γινόταν η Ελληνική Επανάσταση. Και παρότι έφυγε από τη ζωή το 1818, λίγο πριν τη μεγάλη έκρηξή της, πρόλαβε να δει την ιδέα να ανάβει —τη σπίθα που ο ίδιος άναψε, να μετατρέπεται σε φλόγα ελευθερίας.

6. Ο ΣΚΟΥΦΑΣ ΣΤΗ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ — ΕΝΑΣ ΔΙΚΟΣ ΜΑΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ

Στο Κομπότι, ο Νικόλαος Σκουφάς δεν αποτελεί απλώς μια σελίδα της ιστορίας. Είναι ένας δικός τους άνθρωπος: το παιδί που γεννήθηκε στα στενά του χωριού, έπαιξε στα αλώνια του και έμαθε γράμματα στο μικρό μοναστήρι των Σελλάδων πριν πάρει τον δρόμο που θα άλλαζε την τύχη του Γένους. Εκεί, η μνήμη του δεν είναι μνημειακή· είναι ζωντανή, οικεία, καθημερινή.

1926 - Εορτασμός κατά την "Αποκάλυψιν πλακός εις την οικίαν Νικολάου Σκουφά, από τον Μ/Φ Σύλλογο Αρτης «Ο ΣΚΟΥΦΑΣ»". Αρχείο Τάκη Ζαρκαλή

Ο Ιω. Τατσιόπουλος, καταγράφοντας το 1935 τη ζωντανή ακόμη παράδοση, σημειώνει ότι «η οικία εις ην εγεννήθη ο Σκουφάς ευρίσκεται εις καλήν κατάστασιν» και ότι το 1926 τοποθετήθηκε εκεί αναμνηστική πλάκα «ίνα θυμούνται οι νεότεροι». Σύμφωνα δε με την Παπαφωτίου (1956) «....αύτη ανήκει ήδη εις τούς κληρονόμους Παύλου Χαβέλα». Παραδίδει επίσης πολύτιμες λεπτομέρειες για την οικογένεια, καταγράφοντας πως «εκ πλαγίου απόγονοι του Σκουφά είναι οι ενταύθα κατοικούντες αδελφοί Ζάρα» και ότι απόγονοι της οικογένειας Ράφτη εξακολουθούσαν να ζουν στο χωριό — μαρτυρίες που δείχνουν πως το όνομα και η ρίζα του έμειναν στον τόπο σαν ζωντανή συνέχεια.

Εκδρομή στο Κομπότι το 1952-1953 της τάξης της Ζωσιμαίας Σχολής που αποφοίτησε το 1954. Η φωτογραφία μπροστά στο άγαλμα του Σκουφά, είναι από το αρχείο του απόφοιτου της Ζωσιμαίας Σχολής Γιώργου Τσιόδουλου. (Πηγή : ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΖΩΣΙΜΑΙΑΣ ΣΧΟΛΗΣ, <https://zosimaia.gr/>)

Ο Λάμπρος Τατσιόπουλος προσθέτει μια νοσταλγική εικόνα για το σπίτι του, που σήμερα δεν σώζεται:

Ήτο διώροφο, με τοίχους από σχιστόλιθους που τους είχαν σκουριάσει τα χρόνια και τους ξεχώριζαν με χαραμάδες τα νερά. Είχε μικρά παράθυρα και πέτρινη σκάλα που κρατούσε στο θόλο της, ακουμπισμένο σε δυο ξύλινες

*κολώνες, το γείσο της πόρτας. Διετηρείτο τότε το παλιό
πάτωμα, ίσως και η στέγη...*

Και μέσα από την προφορική παράδοση αποτυπώνεται ακόμη και ο
ρυθμός της παλιάς ζωής στο Κομπότι, με τα λόγια γέροντα χωρικού:

*Τά 'κοβαν τα ξύλα στου φιγγάρ', μι του παλιό φαγγάρ'...
Πεφτ' κι Σαββάτον, ιχτός Γινάρ' μήνα, π' όκουβαν λέφτιρα,
χουρίς να ξιτάζουν φιγγάρ'....*

Το χωριό συνδέει ανεξίτηλα τον Σκουφά με τόπους και ανθρώπους:

- το σπίτι της γέννησης με την πλάκα του 1926, το οποίο σήμερα δεν σώζεται — ωστόσο έχουν διασωθεί δύο φωτογραφίες και η περιγραφή του από τον Τατσιόπουλο,
- την οικία (συνοικία Αγίου Νικολάου) και το κατάστημα στην Άρτα (κεντρική αγορά), όπου σήμερα υπάρχει και μαρμάρινη εντοιχισμένη επιγραφή,
- τις οικογένειες Ράφτη και Ζάρα, οι οποίες, —όπως καταγράφει ο Τατσιόπουλος το 1935— διατηρούσαν τότε ζωντανή τη μνήμη του στον τόπο.

Όλα αυτά συνθέτουν όχι μόνο τον αγωνιστή και ιδρυτή της Φιλικής Εταιρείας, αλλά τον δικό τους λεβέντη — τον άνθρωπο που απέδειξε ότι ακόμη και ένα ταπεινό ηπειρώτικο χωριό μπορεί να αναθρέψει ψυχή ικανή να αλλάξει την πορεία ενός έθνους. Από το χώμα του Κομποτίου άναψε η σπίθα που έγινε φλόγα ελευθερίας.

Αξιοσημείωτο είναι ότι πολλά από όσα διασώζει ο Τατσιόπουλος απαντούν ήδη σε παλαιότερη μαρτυρία του 19ου αιώνα. Ο Αναστάσιος Γούδας, γράφοντας το 1872, αναφέρεται επίσης στην Κομποταία καταγωγή, στην εκπαίδευση του Σκουφά στην Άρτα και στη δραστηριότητά του ως μικρέμπορου και τεχνίτη. Για τον λόγο αυτόν, το απόσπασμα του Γούδα παρατίθεται στο Παράρτημα Β ως συμπληρωματικό τεκμήριο.

Συγκριτική εξέταση της παλαιότερης μαρτυρίας του Α. Γούδα (1872)

Πριν από τη δημοσίευση του Ι. Τατσιόπουλου το 1935, πολύτιμη βιογραφική αναφορά για τα παιδικά και νεανικά χρόνια του Νικολάου Σκουφά παρέχει ο Αναστάσιος Γούδας στο έργο του Βίοι Παράλληλοι (1872). Η μαρτυρία του Γούδα αποτελεί μία από τις παλαιότερες οργανωμένες αφηγήσεις για τον Σκουφά, συνδυάζοντας στοιχεία

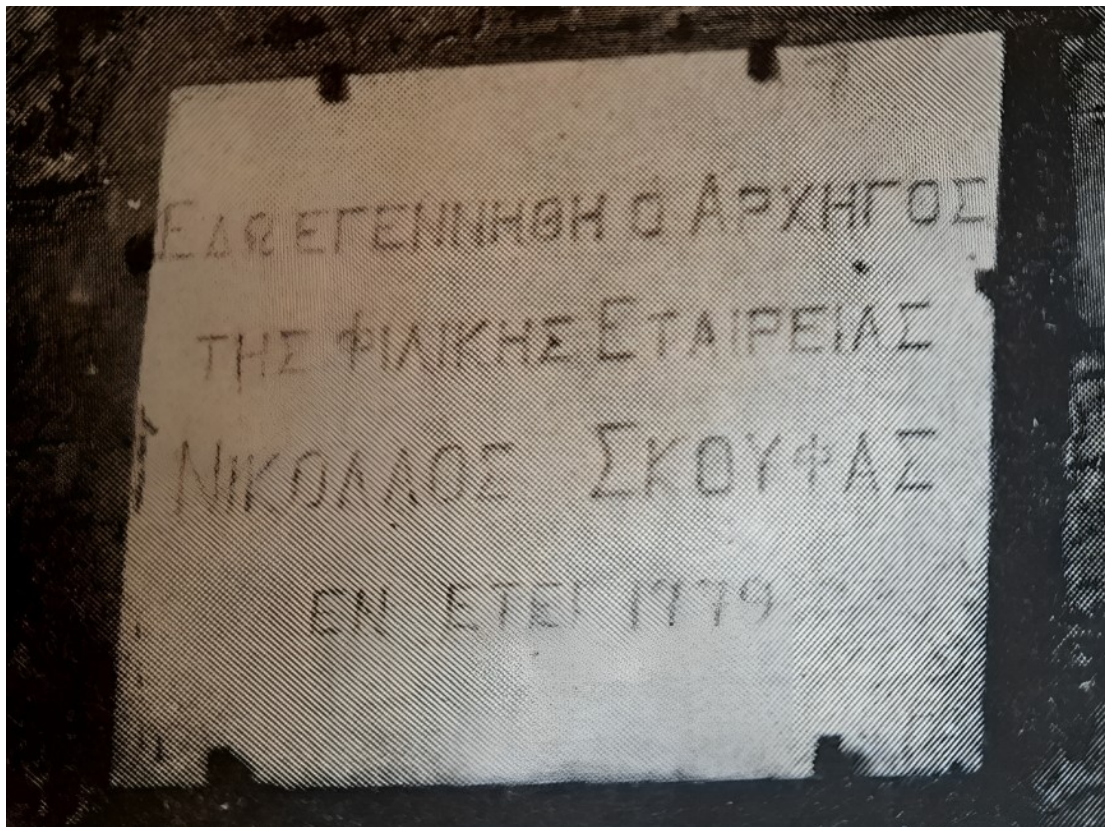
προφορικής παράδοσης, τοπικής μνήμης και πρώιμης ιστοριογραφικής έρευνας.

Ο Γούδας επιβεβαιώνει τις βασικές γραμμές της παράδοσης που καταγράφει αργότερα ο Τατσιόπουλος: την καταγωγή από το Κομπότι, τη μετεγκατάσταση της οικογένειας στην Άρτα, την ταπεινή επαγγελματική αρχή του Σκουφά ως μικρέμπορου και τεχνίτη σκούφων, καθώς και τη μαθητεία του κοντά σε δύο δασκάλους — τον ασκητή Θεοχάρη Ντούια και τον Βεντραμή από το Μεσολόγγι.

Δεκαετία 1930 – Αρτηνοί μπροστά στο άγαλμα του Σκουφά, στο Κομπότι. (Πηγή : Λεύκωμα ΠΡΟΤΑΣΗ, Άρτα, 1999)

Σε αντίθεση όμως με τον Τατσιόπουλο, ο Γούδας αναφέρει ως αρχικό οικογενειακό όνομα «Κουμπάρος» (και όχι Ράφτης/Δημορράφτης), πιθανώς ένδειξη παλαιότερης εκδοχής της τοπικής παράδοσης, η οποία διαφοροποιήθηκε μέσα στον χρόνο ανάλογα με τις γραπτές και προφορικές πηγές που τη μετέφεραν.

Η πρώτη επιγραφή στον τοίχο του σπιτιού όπου βρισκόταν το κατάστημα του Ν. Σκουφά, στον κεντρικό δρόμο της Άρτας. (Πηγή : Τατσιόπουλος, 1971).

Παρά τις επιμέρους διαφοροποιήσεις, η μαρτυρία του Γούδα συνάδει σε μεγάλο βαθμό με τα μεταγενέστερα τεκμήρια και αποκαλύπτει ότι η μνήμη γύρω από την προσωπικότητα του Σκουφά —ως ανθρώπου με ταπεινή καταγωγή, στοιχειώδη παιδεία και εμπορική δραστηριότητα στην Άρτα— είχε ήδη παγιωθεί στην ελληνική ιστοριογραφία από τα μέσα του 19ου αιώνα. Η αναφορά του Γούδα λειτουργεί έτσι ως κρίκος που ενώνει την προφορική παράδοση με την πρώιμη εθνική ιστοριογραφία και φωτίζει τον τρόπο με τον οποίο η μορφή του Σκουφά πέρασε από τη ζωντανή μνήμη στην ιστορική καταγραφή.

Η διαφοροποίηση στο αρχικό επώνυμο (Κουμπάρος/Δημορράφτης) αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα μετάπλασης της προφορικής μνήμης μέσα στον χρόνο και αναδεικνύει τη σημασία της παράλληλης ανάγνωσης παλαιότερων και νεότερων πηγών.

Παράρτημα Α' — Πρωτότυπο κείμενο (Ηπειρωτικόν Βήμα, 1935)

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΣΚΟΥΦΑΣ

«Αι καταγωγή και εκπαίδευσις»

(Ορθογραφία διατηρημένη)

Εξ ὅλων τῶν Βαλκανικῶν χωρῶν, το Κομπότιον της Ἀρτης εἶχε την ευτυχίαν ν' αναδείξῃ τον ἄνθρωπον εκείνον, ὅστις εσχεδίασε τον τρόπον της απελευθερώσεως ὅλων τῶν βαρβαροκρατουμένων λαῶν. Εἰς το Κομπότι της Ἀρτης ἐγεννήθη ἐν ἔτει 1779 ο Νικόλαος Σκουφάς, ο ἄνθρωπος ὅστις διὰ της Φιλικῆς Εταιρείας ἀνέφλεξε τα ἐλληνικά στήθη και παρασκεύασε αὐτὰ διὰ τον μέγαν υπέρ της ανεξαρτησίας αγώνα.

Ο πατήρ του Σκουφά ονομάζετο Δήμος Ράφτης, ο δε Νικόλαος Σκουφάς ονομάζετο ἀρχικῶς Νικόλαος Δημορράφτης. Το ὄνομα Δημορράφτης ο Σκουφάς δεν διετήρησε ἐπὶ πολὺ, καθ' ὃν ασχολούμενος κατὰ τας διαθέσιμους ὥρας εἰς κατασκευὴν σκούφων, ὅτε διετήρει ἐν Ἀρτῇ ἐμπορικὸν κατάστημα, ἔλαβε το ὄνομα Σκουφάς πρὸς διάκρισιν των ἄλλων ἐμπόρων. Το ὄνομα Ράφτης διετήρησε ο ἀφελφός του πατρός Σκουφά, ὅστις ἐγκατεστάθη εἰς Ἀρταν και οὐ τινές ἀπόγονοι υπάρχουν και σήμερον ἀκόμη ὑπὸ το ὄνομα Ράφτης. Ἐκ πλαγίου ἀπόγονοι του Σκουφά εἶναι οἱ ἐνταῦθα κατοικοῦντες ἀδελφοὶ Ζάρα, των οποίων ο ἐκ πατρός παππούς ἦτο πρῶτος ἐξάδελφος της μητρός του Σκουφά.

Ο Σκουφάς εἶχε ἀδελφόν, ὅστις μετὰ την ἐκρηξιν της ἐπαναστάσεως φοβούμενος τους Τούρκους οἵτινες ἐπληροφορήθησαν το ὄνομα του ἀρχηγού της φιλικῆς εταιρείας, ἥλλαξε ὄνομα και ονομάσθη Κουμπάρος, πληροφορηθεὶς δε μετὰ ταῦτα ὅτι ἐγίνε γνωστόν εἰς τους Τούρκους το ἀρχικόν του ὄνομα και ἡ συγγένειά του μετὰ του ἀρχηγού της Φιλικῆς Εταιρείας, μετέβη διὰ νυκτός εἰς Λευκάδα και ἐκεῖθεν εἰς Βλαχίαν, ἐνθα νυμφευθεὶς παρέμενε και μετὰ ταῦτα. Ἡ οἰκία εἰς ἣν ἐγεννήθη ο Σκουφάς εὐρίσκεται εἰς καλὴν κατάστασιν. Εἰς ταύτην, μερίμνη της Κοινότητος

Κομποτίου εγένετο την 9ην Μαΐου 1926 εντοίχησις αναμνηστικής πλακός.

Ο πατήρ του Σκουφά συγκατελέγετο μεταξύ των ευποροτέρων κατοίκων του Κομποτίου και ως τοιούτος προσεπάθησε να δώσει εις τα τέκνα του πιάν τινά μόρφωσιν. Όπως και εις τα άλλα χωρία ούτως και εις το Κομπότιον κατά την εποχήν εκείνην δεν υπήρχε σχολείον και τα τέκνα των χωρικών εμάνθανον γράμματα εις τας Μονάς. Ο Σκουφάς ήκουσε τα πρώτα γράμματα εις το εν Σελλάδες μετόχιον της ιεράς Μονής Θεοτοκιού Πέτα, απέχον από της οικίας του περί τα 10 λεπτά της ώρας και όπερ υπήγετο τότε εις την περιφέρειαν Κομποτίου. Τσιφλικούχος του Κομποτίου ήτο τότε ο Μουχτάρ, ο υιός του Αλή πασά των Ιωαννίνων, οι αντιπρόσωποι του οποίου και γενικώς οι Τούρκοι εδημιούργουν καθημερινώς σκηνάς εις βάρος των κατοίκων του χωριού πολλοί των οποίων, διά να είναι πλησιέστερον προς τας αρχάς, αίτινες ήθελον να φαίνωνται ότι δεν ευνοούν τας πιέσεις, έφυγαν εκ του χωριού και εγκατεστάθησαν εις Άρταν.

Μεταξύ αυτών ήτο και ο πατήρ του Σκουφά καθώς και ο θείος αυτού. Ο πατήρ του Σκουφά, εγκατασταθείς εις Άρταν οικογενειακώς κατά το έτος 1775 ήνοιξε εμπορικόν κατάστημα. Η οικία εις ην κατώκησεν ο Σκουφάς εις Άρταν είχε ερειπωμένη, κείται εν τη συνοικία του Αγίου Νικολάου και συνορεύει γύρωθεν με δρόμον και κτήματα Νεοχωρίτου, Παπαδάτου και Ζαφείρη, περιελθούσα εις την κυριότητα του αδελφού Ζάρα εξαγοράς παρά του αδελφού του Σκουφά όστις ως ανωτέρω ανοφέρομεν ωνομάζετο Κουμπάρος.

Εγκατασταθείς εις Άρταν ο πατήρ του Σκουφά δεν έπαυσε να φροντίζει διά την εκπαίδευσιν του υιού του Νικολάου, ον προς τον σκοπόν τούτον παρέδωκε εις τον ασκητήν Θεοχάρην Ντούαν μετά ταύτα δε εις τινα Μεσολογγίτην διαμένοντα ενταύθα καλούμενον Βεντραμή. Ο Σκουφάς κατά τας διαθεσίμους ώρας εβοήθη τον πατέραν του εις την εξάσκησιν του επαγγέλματός του, εσυνέχισε δε τούτο μετά τον θάνατον του πατρός του.

Ο Σκουφάς ησχολείτο κατά τας διαθεσίμους ώρας εις την κατασκευήν σκούφων , εξ ου έλαβε και το όνομα Σκουφάς.

Το κατάστημα εις ο ηργάζετο ο Σκουφάς, ηρειπώθη και κατεσκευάσθη εκ θεμελίων, ανήκει ήδη εις τον ιερόν ναόν του Παντοκράτορος και συνορεύει γύρωθεν με τα κτήματα ιερού ναού Αγίου Δημητρίου, Ιωάννη Πατσαλιά και με την οδόν της κεντρικής αγοράς.

Καίτοι αι εμπορικαί υποθέσεις του Σκουφά έβαινον καλώς, ούτος δεν επανεπαύετο εις αυτάς, αλλ' εσκέπτετο την οικτράν κατάστασιν εις ην περιήλθον οι Έλληνες. Όλα ήσαν εις την διάκρισιν του κατακτητού και υπό το πέλμα αυτού, τα πάντα εστέναζον. Αι ευφορώτεραι γαίαι αφηρέθησαν από τους χριστιανούς και παρεδόθησαν εις διακεκριμένους Τούρκους. Ένεκεν τούτου πολλοί των Ελλήνων έφυγον για το εξωτερικόν, ιδίως δε εις την Ρωσίαν εις ην εύρισκον μεγαλυτέραν προστασίαν δεδομένου ότι εις ταύτην πολλοί Έλληνες κατείχον μεγάλας θέσεις. Μεταξύ των καταφυγόντων εις την Ρωσίαν ήτο και ο Σκουφάς.

Εις την εξ Άρτης απομάκρυνσίν του συνετέλεσε και εν επεισόδιον μεταξύ αυτού και Τούρκων αστυνομικών κατά το οποίο λέγεται ότι ο Σκουφάς ερραπίσθη υπό τινος αστυνομικού διότι ούτος υπωπτεύετο τον Σκουφάν ότι είχε πληροφορίας περί τινος καταζητουμένου Χριστιανού και δεν τας έδιδε. Οι κλέφται και οι αρματωλοί του Βάλτου, κατερχόμενοι εις το πλησίον κείμενον Κομπότιον εξήπτουν το φρόνημα των κατοίκων αυτού και ενέπνεον το αδιάλλακτον μίσος των χριστιανών κατά των τυράννων της Πατρίδος. Το Κομπότιον τότε ηρίθμει περί τους 3000 κατοίκους και ήτο κέντρον εφοδιασμού των κλεφτών και αρματωλών του Βάλτου.

Εις το χωρίον αυτό εγεννήθη και ανετράφη ο Σκουφάς, τα πατριωτικά αισθήματα του οποίου δεν ηνύχοντο τους βανδαλισμούς των Τούρκων.

Από το 1808, ότε κατά την παράδοσιν έφυγε ο Σκουφάς εξ Άρτης, μέχρι του 1813, ηργάζετο εις την Οδυσσόν της Ρωσσίας. Αι εργασίαι του εμπορικού καταστήματος έβαινον καλώς και ο Σκουφάς εκ των κερδών ηγόρασε μίαν οικίαν. Ο Σκουφάς όμως δεν επαναπαύεται εις την πρόοδον των εμπορικών του εργασιών, σκέπτεται τους εν Ελλάδι ευρισκόμενους Έλληνας, ζητεί πληροφορίας διά τους υπό τον Τουρκικόν ζυγόν στενάζοντας αδελφούς, αναλογίζεται τα βάσανα, άτινα υποφέρουν οι υπό το πέλμα του κατακτητού ευρισκόμενοι χριστιανοί και μηχανεύεται τον τρόπον καθ' ον θα ήτο δυνατόν να ανακτήση την ελευθερίαν του ο υπόδουλος ελληνικός λαός.

Εν έτει 1813 ομιλεί περί του ζητήματος τούτου με τον εξ Ιωαννίνων καταγόμενον Αθ. Τσακάλωφ, συσκέπτεται μετά του εκ της νήσου Πάτμου καταγόμενου Εμ. Ξάνθου και αποφασίζουν να ενεργήσουν διά την απελευθέρωσιν της τυραννουμένης πατρίδος.

Η ιδέα αύτη προκάλεσε ευραίαν συζήτησιν μεταξύ των ενδιαφερομένων. Άλλοι μεν υπεστήριζον ότι δεν είναι δυνατόν να ελευθερωθεί η Ελλάς στηριζομένη εις τας ιδίας της δυνάμεις, η Τουρκία είναι ισχυρά, ο

Μέτερνιχ επιβλέπει την εφαρμογήν των συνθηκών και ολόκληρος η Ευρώπη είναι εναντίον πάσης κινήσεως. Πρέπει, υπεστήριζον, να ακολουθηθεί το στάδιον των φώτων, να ιδρυθούν εν Ελλάδι σχολεία, να μορφωθεί ο λαός, να αναπτυχθεί περισσότερο το προς την πατρίδα αίσθημα και μετά ταύτα να γίνει η επανάστασις. Οι περισσότεροι υπεστήριζον ότι δεν είναι δυνατόν η Ελλάς να ανακτήσει την ελευθερίαν της άνευ ξενικής βοήθειας, πρέπει έλεγον να περιμένωμεν την έκρηξιν Ρωσοτουρκικού πολέμου, να βοηθήσωμεν κατ' αυτόν την Ρωσσίαν και μετά ταύτα τη βοήθεια αυτής να ζητήσωμεν την ελευθερίαν μας.

Ο Σκουφάς έβλεπε ότι διά του τρόπου αυτού δεν ήτο δυνατόν να επέλθει το ποθούμενον αποτέλεσμα. Το στάδιον των φώτων δεν ήτο δυνατόν να ακολουθηθή, δεν είναι δυνατόν, υπεστήριζε ν' αφήση η Τουρκία τα σχολεία, όταν ίδη ότι ταύτα αποτελούν κίνδυνον διά την ακεραιότηταν αυτής, η ελπιζομένη εκ Ρωσσίας βοήθεια δεν ήτο δυνατόν να πραγματοποιηθεί, δεν είχαν παρέλθει πολλά έτη από το έτος 1769, ότε τη υποκινήσει της Ρωσσίας επανεστάτησε η Πελοπόννησος ήτις ως εκ τούτου μετά της Στερεάς Ελλάδος υπέστη γενικήν καταστροφήν κατά το επόμενο έτος 1770. Πρέπει έλεγε ο Σκουφάς να επαναστατήσωμεν όλοι οι Έλληνες, να πολεμήσωμεν υπέρ της ανεξαρτησίας μας, θα μας ίδουν και τα άλλα κράτη, θα μα λυπηθούν, θα μας θαυμάσουν και ούτω πως θα επιτύχωμεν την απελευθέρωσήν μας. Ο Σκουφάς έβλεπε ότι η συζήτησις ελάμβανε ευρείας διαστάσεις και ότι διά του τρόπου αυτού ήτο δυνατόν να ζημιώσουν παρά να ωφελήσουν τους στενάζοντας υπό τον Τουρκικόν ζυγόν Έλληνας και ένεκα τούτου ησύχασε καθ' όλον το έτος 1813. Η σιωπή δε αύτη απεδώθη υπό πολλών εις το ότι η Ρωσσική αστυνομία, κατόπιν παραπόνων του Τούρκου προξένου παρετήρησε τους Έλληνας.....

Παράρτημα Β' — Απόσπασμα από τον Αναστάσιο Γούδα, Βίοι Παράλληλοι, Αθήναι 1872

(Ορθογραφία διατηρημένη)

“Εγεννήθη δε ο Σκουφάς τω 1779 εν Κομποτίω, χωρίω τρεις μόλις ώρας απέχοντι της Άρτης, πόλεως γνωστής της Ηπείρου, διατεμνομένης υπό του ποταμού Ινάχου και τρεις περίπου ώρας από των σημερινών ελληνικών μεθορίων αφισταμένης.....

Εκ του ηρωικού αλλά τα μάλιστα ατυχούς Κομποτίου ήσαν οι γονείς του Νικολάου Σκουφά, ούτινος ο πατήρ επωνομάζετο Κουμπάρος, εκ της

μεσαΐας μεν τάξεως, ουχί όμως και παντάπασιν άμοιρος γραμμάτων. Διό, εν Άρτη ως επί το πλείστον διαμένων, εφρόντισε να δώση την καλλιτέραν, αναλόγως των τότε μέσων, ανατροφήν εις τον μικρόν Νικόλαον. Και τα μεν κοινά λεγόμενα γράμματα εδιδάχθη ούτος υπό τινος ασκητού Θεοχάρους Α. Ντούια, εντός της Άρτης διατριβόντος, εν κατερειπωμένη τινί εκκλησία, Κασσοπετρία λεγομένη. Προς σπουδήν δε των Ελληνικών εμαθήτευσε παρά τινι Βεντραμή Μεσολογγίτη, της τε Ελληνικής παιδείας εγκρατεί και τα μάλιστα φιλοπόνω ανδρί, όστις μ' όλην την κατ' εκείνους χρόνους έλλειψιν των διδακτικών βιβλίων, πολλούς των μαθήσεως διψώντων νέων εις τα νάματα της αληθούς παοδείας επότισεν, ατρύτους υφιστάμενος κόπους.....Εν Άρτη σώζεται και εξ αδελφής ανεψιά του Νικολάου Σκουφά και αδελφόν δ' είχεν ούτος έγγαμον μεν, αλλά τούτου οι υιοί ζώσιν ήδη εν Βλαχία.

Ανδρωθείς δε ο Νικόλαος ήνοιξεν εν Άρτη εμπορικόν, ένθα προς αποφυγήν της αργίας κατεσκεύαζε και ωραίας σκούφιας (πίλους), εξ ου και την επωνυμίαν έλαβε «Σκουφάς». Και ούτω παιδείας μεν μετριάς κάτοχος, έμπορος δε και βιομήχανος έζη ο Σκουφάς άγνωστος σχεδόν εν Άρτη κατά τας αρχάς του μεγαλεπηβόλου και ανθρωποκτόνου τούτου αιώνος.....”

Βιβλιογραφία

Γούδας, Αν. Βίοι Παράλληλοι. Αθήναι, 1872.

Κάκου-Παπαφωτίου, Γ. «Ο Νικόλαος Σκουφάς». Σκουφάς, τχ. 5 (1956).

Περάνθης, Μ. «Νικόλαος Σκουφάς». Σκουφάς, τχ. 5 (1956).

Πρωτοψάλτης, Ε. Γ. Η Φιλική Εταιρεία. Αθήνα: Ακαδημία Αθηνών, 1964.

Τατσιόπουλος, Α. Το Κομπότι Άρτης. Ιωάννινα, 1971.

Τατσιόπουλος, Ι. «Νικόλαος Σκουφάς: Αι καταγωγή και επκαίδευσις». Ηπειρωτικόν Βήμα, Άρτα, 1935.

Copyright

© Αναστασία Καρρά

Η εργασία είναι μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα. Απαγορεύεται η αναδημοσίευση επί χρημάτων και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου, με οποιονδήποτε τρόπο ή μορφή, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή σε άλλη διασκευή, σύμφωνα με τον Ν.2387/1920 (όπως έχει τροποποιηθεί με τον Ν. 2121/1993 και ισχύει σήμερα) και κατά τη διεθνή σύμβαση της Βέρνης (η οποία έχει κυρωθεί με τον Ν. 100/1975), χωρίς τη γραπτή άδεια του συγγραφέα.

APTA 05.11.2025